

գէպ յարգանք կ'ունենան և մտիկ կ'ընեն
անոր: Մշակները չեն վարանիր . . . այդեւ
զործին զաւակն իսկ սպաննելէ:

Մատնութեան զիշեր. Գեթսեմանի ձռն
րին մէջ՝ լքուած իր աշակերտներէն, կը
տեսնէր Յիսուս լապտիներու տժզոյն լոյ-
սով, զինուած ամբոխ մը որ կուզար զինք
ձերբակալելու: «Զո՞վ կը փնտուիք» կը հոր-
ցընէ Յիսուս անոնց ևնո եմք, ասուուա-
ծային իր անձովն ու հմայքով լեցուն աղ-
շեցնելով ամբոխը:

Այս հմայքը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ
ուժ մը, որով լեցուցած և տպաւորած էր
Ան միշտ մարդոց հոգիները: Բարութեամբ,
մարդասիրութեամբ լեցուն այս հմայքը և
համապարփակ սէրը Քրիստոսի բնութիւնն
իսկ է. ու ինչպէս որ չէր վարանած խո-
նարհաբար ծնիւ անշուք այրի մը մէջ այն-
պէս ալ չվարանեցաւ աւելի խոնարհու-
թեամբ խաչուելէ մարդոց մեղքերուն հա-
մար, կենդանի օրինակով մը ցոյց տալու
համար թէ սմէծ ևս քան զայս սէր ոչ ոք
ունի, եթէ զանձն իւր դիցէ ի վերայ բա-
րեկամաց իւրաց:

Աշխարհի վրայ բոլոր իշխանութիւն-
ներն ու բոլոր վարդապետութիւնները ան-
ցաւոր են. միայն Քրիստոնէական հաւատքն
է որ անանց է զաւանզի հիմնուած է ոչ թէ
բանութեան՝ այլ սիրոյ և բարութեան վրայ:

Յիսուս չեկաւ օրէնքները փոխելու,
այլ նույլ զօրէն և ուրումն օրինաց սէր է:

Ցոյսէն և Հաւատքէն ալ գերազանց է
սէրը, որովհետեւ կը յուսանք օր մը միա-
նալ Մեծ - Սիրոյն, կը հաւատանք Անոր
նախախնամութեան, բայց կը սիրենք ու
պիտի սիրենք Զինքը ոչ միայն աստենա-
կան կեանքին մէջ այլ անդենականին մէջ
ալ:

ԶՈՒԷՆ ԱԲԴ. Զ.

ԳՐԱԿԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՇՏԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՎԱԾՔ

Է) — Ննորհին, որ Մ. Պէշտկթաշլեանի
բանաստեղծութիւնը պիտակող, ամենէն
ընդունուած տոաքինութիւնն է, ոզնուցը
ինչպէս յիս մահու անոր վարկը զալոր
պահող: Խժուար է սակայն ճիշդ տարազ-
ներ գործածել որոնք յաւակներին բացա-
տրել սա չեմ ըսեր յատկութիւնը, բայց
մանաւոր յարդարանքը, խնամքը, վայել-
չութիւնը, զո՞յ անոր ամենէն տկար տո-
զերուն ալ ներսը, լաւագոյններուն տուող
անհաւասարելի իրենց կերպարանքը: Գրա-
դիտութեան զասագիրքերը ոճի ընդհանուր
յատկանիշներէն մէկը կը զաւանին շնորհը:
Այդ վատահութիւնը բաշխեցէք գուք այդ
գիրքերուն միամտութեան ու ջանացէք ա-
ւելի իրու, ստուգելի իրողութիւններու ա-
պաւինիլ հասկնալու համար թէ ինչու անիէ
աւելի տաղանդաւոր, անոր ապրումներուն
օրու մասին հաղորդ, մեր մէկ ուրիշ բա-
նաստեղծը՝ Պետրոս Դուռեան մեզի չթիւա-
զրէ ոճի այդ աւել յատկանիշն ընունին,
զգայութիւնը: Իրաւ է որ բանաստեղծ Պէ-
շտկթաշլեանին օրերը, անոր գտած վարկը,
հիւանդ բայց քաղցր իր հմայքը կը զաշ-
նաւորուին անկէ մեզի հասած արգիւնքին
ծոցը: Բայց ինդրական՝ ոճի յատկանիշն մը
գերածել յաւակնել ներքնահոս այդ յօրին-
ուածքը մեր ամենէն մտերիմ ծորութե-
րուն — բանաստեղծութիւնը բաւ՝ ըլլալէ
առաջ խորքէ միշտ — որոնց մարմինները
պիտի ըլլան արուեստի գործերը: Ումանք
ուզեցին այդ ելեւերգներուն մէջ, իր զաշ-
նակութեան աղբիւր, զանել կարծել ար-
դիւնք մը մեր զմայլելի զրաբարէն, որմէ
այդ սիրերգները որտայոյզ վկայութիւն-
ներ անշուշտ, բայց որով զրուեցան, մա-
նաւանդ անցնող զարու կէսերուն, մեր
լեզուական արժանիքներու յայտարար մի-
այն ու այնքան անբաւական տաղաչափու-
թիւններ: Հիւրմիւզի Բաբաստան+ը որբարան

մըն է զբարարեան շնորհին, առանց բանաստեղծութիւն ըլլալու։ Զայնական կորով, լիահունչ առուզութիւն, յորդ ձայնագեղութիւն մենք կը գտնենք դարձեալ Բագրատունիի, Ալիշանի տաղերուն մէջը սրոնք միշտ քիչ կը պատկանին բանաստեղծութեան Վէճ մը չեմ ուզեր ստեղծել, Մէջտեղն են Առ Զէֆինան Ալիշանի և Հուշտան Քերթուածները, Գուրան և Լուսնին Գերեշնաց Հայոց, Կարգացք զանոնք իրարու ետեւէ որպէսզի համոզուիք թէ զբարարը գեր մը չունի Պէշիկթաշլեանի շնորհը յօրինելու ինչպէս Ալիշանի անարուեստ ջերմութիւնը պաշտպանելու հարկերուն առջեւ։ Յետոյ, Նախնեաց բարբառով մեզի հասած քերթողական գեղեցկութեանց հոյլին մէջ ես չեմ հանդիպած համագումար այն քաղցրութեան, դաշնաւոր կըոյցին որոնք Պէշիկթաշլեանի եղերերգները կը մասնաւորեն, իրաւ բանաստեղծութեան անառարկելի կնիքովը։ Վերը տեսաք փորձ մը, այդ տաղերէն մէկը արեւմտահայ բարբառին վերածելու։ Իմ ջանքը ջանքն էր հոգեկան հարագատութիւնը գտնելու, մօտիկը մալով բանաստեղծին ոչ միայն կըշռոյթին այլև բառերուն։ Հոգեկան հարագատութիւնը հոս աւելի պատասխանատու տարագ մըն է քան նմանողութիւնը։ Եթէ իմ փոխագրութիւնը չէ վրիպած իր առաջարութիւնը նուածելու մէջ, ասիկա կը մանք պարտական բանաստեղծին և ոչ թէ փոխագրոյին։ Ու ահա ուրիշ ալ իրողութիւններ, այդ զբարար տաղաչափութենէն ձնունդ առած։ Նլացուցիչ և Բագրատունին։ Յուզիչ՝ երեմն Ալիշանը, քաղցր կիրքին թէերուն մէջ երը կ'արձակէ իր միտքը զէսի արտերը իր պապերուն հոգեստանին։ Միշտ սիրազին համ մը կայ տաղաչափ Հիւրմիւզինախախատութեանց յարդարանքին ներսը։ Խրիմեան (գրած է Հերմիքիներուն նախնեաց բարբառով) երեմն ժողովրդական պարզութիւն, տաքութիւն, հաւորդականութիւն կը յաջողի թելազրել իր չքեղ բառակոյտովը։ Արտօնութիւն կու տամ ևս ինձի ըսկել կարենալու որ առանձին առանձին, այս հեղինակներէն իրքեւ տեսակարար խոտութիւն իմ մէջ տեղ առնող սազզայութիւնները, որոնցմով մենք կը մասնաւորութիւննք մեր ամէն բանին մէջ, Պէշիկթաշլեանի տաղերուն ներսը կը դաշնաւորուին, առանց իմ գիտնալուս, կը համա-

դրուին, մանաւանդ հիմա, երբ ժամանակը վիշրած է զբարար գրող բանաստեղծներուն վարկը, լեզուական փառքը, առոնց փոշիներուն տակ խղդելով այն պուտ մը շնորհը որ ապրողին բաժինն է սա աշխարհի երեսին։ Պէշիկթաշլեան զինքը կանխողները մեզ կ'ընծայէ, հազիւ տառապեկով արձագանքային զժբախտութենէ մը։ Կայ իր հէքեաթը, անման նմանողի։ Անշուշտ մեղքը չի ծածկուիր նոյնիսկ համբաւին ծիրանիովը։ Դիտել կուտամ որ իր թարգմանութիւնները, նմանահանութիւնները (Փառաւուժութեանոյն) միշտ կը պատկանին իր ձախազանքներուն զլուսիին։ Եղերերգակ Պէշիկթաշլեանը վեր է անանձնութեան, հետեւակութեանը վեր է անանձնութեան, ինչեւակութեանը վրէաններէն որոնք պիտի ըլլային կործանած ոչ թէ իր փառքը, այդ իր բանաստեղծութիւնը։ Կարգալ Պէշիկթաշլեանի տաղերը — միշտ յաջողակները — կը նշանակէ ազատազրուիլ ինքիրմէն, երիտասարդանալ, նոյնիսկ մանկանալ։ Բաղցրանամ՝ երբ մեր ներկան, աւելի քան լեզի, կը թունաւորի մեր արդէն ժանգահար զգայարանները։ Հպարտանամ՝ պատկերին դիմաց այն կատարելութեան, շնորհին, իրաւութեան որ մեր բանաստեղծութեան կախարդանքը կը յօրինէր, կայ քառուն տարիի, ու կը պահէ գեռ այդ կախարդանքը մեղմէ շատերուն համար որոնք իրենց ժողովուրդէն ամչնալու չափ անսիրտ չծնան։ Ու ապրիլ՝ ինչպէս այդ տղուն տրուեցաւ այդ անորակիլի հանդէսը ցաւի ու վայելքի, խանդի ու «յուսակտուր» բեկումի, ծարաւեին ու կարօտին որոնք անոր երիտասարդ մարմինը վերածեցին մաղմաղ կրակի՝ . . . այսօր ալ բաժինն է մեղմէ շատերուն։ Կարգալ Վարուժանը՝ ապրիլն է այդ տղուն հրացրքը զոր կը յօրինեն մեր արիւնն ու ճակատագիրը, մեղ զարնող բոլոր տրստմութիւնները ու մեղ թեւաւորզ բոլոր եւրազները։ Կարգալ Վահան թէքէեանը՝ կը նշանակէ, միշտ մեղմէ շատերուն համար, կրկնել Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի տաման, ոչ միայն Վահան թէքէեանի հաշւոյն, այլև մեր հաշւոյն։ Սփիւռքը հազիւ կը հասկնայ այս ամէնը։ Մեր ամենէն շնորհալի բանաստեղծը չենիքարկուեցաւ անշուշտ սփիւռքին կողմէ այն անսիրտ որքան անխելք ուրացումին որուն փաստը տուին արեւելահայ քննադադաները։ Բայց ազդուած է չուքերէ։ Հասկցուցէք այդ ինքնաբաւ տղոց որ Մ.

Պէշիկթաշլեանը ու բոլոր մեր իրաւ բանաստեղծները ենթակայ են մարդկային տկարութիւններու ։ Բայց սորվեցեք իրենց ու անտեղի, առնուազն ապայժմէ է մեր մեծեռուն պաժիկորիւններովի զառածիլ։ Կ'ընդունիմ որ քերականութիւն, տաղաչափութիւն, պարագայապաշտութիւն ու քերթողական կառոյց ու ընդլայնում, անոր տաղերուն մէկ մեծ մասին մէջ, կը վատանգենի իրաւին, խորութիւնին, ազնիւին նոյն լսկա ազնուականին բաժինները, բայց, կը յայտարարեմ որ կը մեան անբաւական կործանելու այդ արիւնամած ընորհը որով զատուած էր անոր երգը, երբ ողջ էր ասոնց հեղինակը ու կը զատուի այսօր երբ չըֆանն ու մտայնութիւնը անդարձ հեռացած մեզմէ, հարկադրաբար մաշկցնէին պիտի այդ ստեղծումին ամենէն սուր արժէ քնները։ Խնձի կուգայ թէ Պէշիկթաշլեանը արժեւորելու գժուաբութիւնը մասսմը կը մեղմանայ, երբ զինքը տեսնենք իր ամենէն տիրտական արժէքին մէջ, իր ընորհին մէջ որ կնիք մը կ'ըլլայ բազմացն, համակ քաղցրութիւն, զգուանք ու կախարդանք հոգիկն մեզի հասած զլուխործոց տասնեակ մը քերթուածներուն ի գերջոյն հակասութեան մէջ չենք երբ կ'ընթագրինք որ բանաստեղծութենքն ըսուած — իրաւու — սրբազան ծորումի ակունքք մը կուգայ։ Եթէ երբեք երբեմն մեզի տըրուած է հաստատել աղբուրին ու հեղուկին հակագիր գարշանքը, մարդոց արաբքներուն ետին, ինչու նոյն չափով չըլլայ հաստատելի միւս կարելիութիւնն ալ որուն համեմատ գործն ու գործաւորը իրարու ըլլան հաւատարիմ։ Աչսարհաբար քանի մը անթառամք քերթուածներ (Առ Զէկէ-առ Ալլութուազ, Գարուն, յլլիկութեազ ոյն բնույթին, ծերէ չ լուսն հաւայն, Ալլուն, Ալլուն, Ալլուն, Եւստան Եւստան) իրենց փոքր արաբներուն մեղքը — լիզուական, պարագայական — չատոնց քաւեր են արդէն ու կը պատկանին մեր սրբութեանց։ Անոնք այսօր անկարելի անուչութիւններ են մեզի համար, մեղդային փափկութեամբ ու կախարդական չնորհնորդ մը բնդեւուա։

Ո՞ն ի՞նչ անուշ եւ ի՞նչպէս զով
Առաւօտուց փրչս հովիկի,
Մաղկանց վրբայ զուրգուրալով
Եւ մազերում կուսին փափկիկի,
Բայց չես հովիկի իմ Հայեննեաց
Գրնա՛ անցի՛ր սրբես ի բաց :

Ո՞ն ի՞նչ աղու եւ սրազին
Մառոց մէշէն երգես բաշնիկ,
Սիրոյ ժամեթև ի խնտարին
Ըզմալլեցան ի ոն ձայնիկ.
Բայց չես բաշնիկ իմ Հայրենեաց
Գիբնա' երգե՛ սպրես ի բաց :

Ո՞ն ի՞նչ մրմունց հանես վրտակ
Ականակիս եւ հանդարտիկ,
Քու հայելոյդ մեջ անապակ
Նախն զիրենք զարդ ու առջիկ.
Բայց չես վրտակ իմ Հայրենինց
Գիճակ՝ հոսկ՝ սրտես ի բաց :

Թեպէս բռնիկն ու հովն Հայոց
Աւերակաց օքջին վերայ,
Թեպէս պղսոց վրակն Հայոց
Նոնիներու մեջ կը սողայ,
Նորս հառաջ չեն Հայրենինց
Նորս չերպան սրտսկ ի բաց:

Սրբապղծութեան մօտ բան մըն է սա հրա-
շալիքը ենթարկել վերլուծման, քննու-
թեան, գնուութեան, մանաւանդ այն աւազ
փաստին դիմաց որ այդ չենքին դիւրաբեկ
ճարտարութիւնը կը գնէ մեր հասողու-
թեան, երբ հոն գործածուած տարրերը կը
պատկանին ամենէն վատանգուած ապրու-
ներուն։ Հոգ մը, թոչուն մը, վատակ մը։
Այս ամենէն՝ մեր կրտսեր թուժանթիքները
չեղեղ մեղքեր, կորանքնիր միայն կերպա-
րանեցին։ Հո՞ Մի դպիք, ինչպէս չեն
դպիք երազի մը, պղպջակի մը, հեքեաթի
մը։ Հեղինա՞կը՝ աս հրաշալիքին։ — Պէտի-
թաշլեանի ննորին, այս անդամ՝ զլիսազրեալ
ու մասնաւորեալ։ Իրեն ժամանակակից ու
րախտակից միւս քերպողէն ու աւելի վերջ
մեր իրաւ բանաստեղծներէն մենք ժառան-
գած ենք աւելի բարձրորակ գոհարներ, ո-
րոնք անկապուտ հարստութիւնն են այս
ժողովուրդին։ Բայց չունինք ոտանաւոր
մը ուր երազն ու իրականութիւնը, հաճոյքն
ու ցաւը, արտաքին զիւթաշխարհը ու նիր-
քին գտնիքը, խաղաղ, պայծառ քնքանիքն
ու հերարձակ ողբերգութիւնը, փարիլի-
համբուրեկի մահը ու մարդկորդէն ոուրբ,
արդար քանի մը խորագոյն յոյզեր ըլլային
համազանուած միշտ գժուար որակելի ա-
նուութեան, չնորհին մէջ, իրաւ, տաք,
որտի դպող նոյն ատեն, որքան ատոնք ա-
մէնքը մեղի կը տրուի զգալ ու ապրիլ Ա-
Զէտիւն Ալլադրան միւս գօհարին մէջ։

Յ. ՕՇԱԿԱՆ